

FRANCUSKA REVOLUCIJA I DIO, 1789 – 1791

Dvije godine prije početka Francuske revolucije, britanski putopisac Arthur Young opisao je u svom tekstu o putovanju kroz Francusku "veliko vrenje među svim ljudima u Francuskoj, koji su željni nekih promjena, a i da sami nisu svjesni kakvih." Ljudi s kojima je Arthur Young razgovarao u Parizu zaključili su "da je stigao u samo predvečerje neke velike promjene u vlasti." Young je prepoznao nezadovoljstvo društva s Francuzima, ali postojao je dobar razlog za pretpostavku da će, bez obzira na nezadovoljstvo, kriza proći bez fundamentalnih promjena u monarhijskom sistemu ili društvenom poretku. Nezadovoljstvo naroda u Francuskoj bilo je dosta česta pojava, tako da raspoloženje naroda nije zabrinjavalo francusku društvenu elitu. Doduše, bili su svjesni da se Francuska nalazi u priličnoj financijskoj krizi, ali mislili su da će nova financijska reforma riješiti nagomilane probleme, što će umiriti i nezadovoljstvo ljudi. Ono čega francusko plemstvo ipak nije bilo svjesno jest činjenica da nema rješenja financijskih problema ako se ne dira u njihove povlastice, odnosno ako se ne promijeni sistem oporezivanja, u kojem bi i plemstvo i svećenstvo, kao najbogatiji sloj društva, sudjelovalo u plaćanju poreza. Do ljeta 1789. gladna, slabo plaćena i nezaposlena masa

Slika 1: Siromašno seljaštvo u Francuskoj u predvečerje Revolucije bilo je suočeno s gladi i bijedom, jer zbog sve lošijih žetvi cijene hrane skočile su jako visoko. Zahtjevi za kruhom bili su sve jači.

Francuza, ponajviše Parižana ipak će se dići na oružje. Njihova aktivnost izazvati će događaje koje nitko nije mogao niti sanjati, a Francuska Revolucija postaviti će temelje svim modernim političkim promjenama koje će se dešavati tijekom XIX i XX stoljeća.

Francuski stari poredak ili ancien régime

Do 1789. Francuska je, kao i veći dio Europe, bila organizirana prema zastarjelom društvenom sistemu koji svoje korijene vuče još iz Srednjeg vijeka. Tijekom tzv. **ancien régimea** ili starog poretka svi stanovnici Francuske bili su podijeljeni u **tri društvena razreda ili staleža**. Prvi stalež činilo je svećenstvo, Drugi stalež činilo je plemstvo, a Treći stalež činili su svi ostali slobodni stanovnici Francuske.

Svećenstvo i Crkva Tijekom Srednjeg vijeka Crkva je preuzela veliki dio utjecaja u društvenom i političkom životu kršćanske Europe. U Francuskoj, u predvečerje Revolucije, Crkva još uvijek uživa veliki utjecaj i posjeduje ogromno bogatstvo. Crkva posjeduje oko 10% zemljišnih posjeda u Francuskoj, dobiva i dalje desetinu od seljaka, a ne plaća **nikakav direktan porez državi**. Unatoč golemom bogatstvu Crkve, u njenim redovima bilo je priličnih razlika. Visoki crkveni dužnosnici, npr. biskupi najčešće su birani iz redova plemstva i živjeli su raskošnim životom, dok su istovremeno obični župnici, skromnog podrijetla živjeli siromašno kao i njihovi župljani.

Slika 2: Buđenje Trećeg staleža. Karikatura predstavlja društveni poredak ancien régimea pred Revoluciju. Ogorčeni predstavnik Trećeg staleža počinje izražavati svoj bijes i ustaje, dok plemić, koji predstavlja Drugi stalež i svećenik, koji predstavlja Prvi stalež, u panici i strahu polako uzmiču.

Prvi stalež osiguravao je ipak neku vrstu socijalne pomoći najugroženijima, pa su tako redovnice i redovnici i seoski svećenici organizirali i vodili škole, bolnice i sirotišta. Ali, prosvjetiteljske ideje tražile su od Crkve jače reforme i snažnije uključivanje u pomaganju nesretnima. Kritizirali su

lijenost svećenstva, miješanje Crkve u politiku i sl. Crkva se zato sve jače obrušavala na prosvjetiteljske ideje i na Prosvjetitelje, što će tijekom Revolucije radikalizirati mnoge revolucionare da se i oni žestoko obruše na Crkvu.

Plemstvo – najbogatiji i najmoćniji stalež

Slika 3: Kralj Louis XVI. On je čistom slučajnošću došao na francusko prijestolje, jer mu je otac umro relativno mlad, a Louis je bio najstariji od svojih sedmero braće i sestara. Kako se nije pretpostavljalo da će on već u svojoj ranoj mladosti postati kralj, nije pretjerano obrazovan u vladarskom smjeru, pa će ga nedostatak političkog instinkta uvijek karakterizirati. Osim toga bio je prilično flegmatična duha, a veliki utjecaj na njega imati će njegova žena, austrijska princeza Marie Antoinette. Nedostatak političkog smisla kod Louisa XVI vrlo zorno pokazuje i stranica dnevnika, koji je on vrlo pedantno vodio, na dan 14. srpnja 1789., kada je pala Bastilla. Zapisao je samo „Rien“ (ništa), jer taj dan u lovu nije ništa ulovio.

Drugi stalež francuskog društva činilo je titularno plemstvo, koje još od Srednjeg vijeka ima ulogu glavnih branitelja zemlje i Kraljevstva. Tijekom XVII st., kardinal Richelieu i Louis XIV uspostavljajući apsolutnu kraljevsku vlast, slomili su veliki dio vojne i političke moći plemstva, ali su mu zato osigurali neka druga prava i povlastice, ali pod strogom kontrolom kralja. Plemička prava i povlastice uključuju vrhovne pozicije u vlasti, vojsci, na Dvoru i u Crkvi, te ono što je mnogim plemićima bilo najvažnije – **oslobođenje od plaćanja poreza**.

Unutar plemićkog staleža također je postojala podijeljenost po pitanju moći i bogatstva. Najutjecajniji i najbogatiji dio francuske aristokracije motao se po Versaillesu, gdje su se bavili spletkama u natjecanju za kraljevu naklonost, a u pauzama spomenutih spleta, sudjelovali su u beskrajnim zabavama. Veliki dio francuske aristokracije živio je podalje od centra moći. Imali su zemlju, ali u vremenima financijske krize zarađivali su sve manje pa su se morali dobro pomučiti da bi zadržali svoj aristokratki status. Većina plemića mrzila je apsolutnu vlast kralja, a pogotovo su bili ljubomorni na kraljevsku birokraciju koja je sačinjena od građanskog sloja, a koji su preuzeli poslove lokalne uprave koja je nekada bila u njihovim rukama i donosila je dodatne

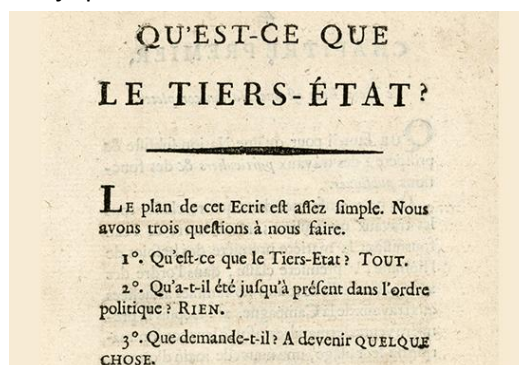
prihode. Ipak, nisu se pretjerano bunili protiv kralja i takve situacije jer su se bojali da ne izgube onu najvažniju privilegiju, a to je već spomenuto izuzeće od plaćanja poreza.

Raznolikost Trećeg staleža Na vrhu društvene ljestvice **Trećeg staleža** bila je tzv. **buržoazija** ili građanski srednji sloj, koji je uključivao imućnije pripadnike Trećeg staleža. U tu su skupinu ulazili bankari, bogati trgovci, vlasnici manufaktura, odvjetnici, liječnici, novinari, profesori.

Najbrojnija skupina Trećeg staleža bili su **seljaci**. Neki su čak i bili imućniji pa su si mogli priuštiti i najamne radnike da rade za njih, ali većinu seljaka ipak su predstavljali seljaci-najamnici.

Najsiromašniji dio Trećeg staleža činili su **gradski radnici**. Bili su tu razni šegrti, najamni radnici i ostali koji su radili u industrijskim pogonima, ali to su bili oni „sretnici“ koji rade pa dobivaju kakvu-takvu plaću. Veliki dio gradskih siromaha bio je nezaposlen, a da bi preživjeli okrenuli su se prošnjici ili kriminalu.

Bez obzira bili bogati ili siromašni, članovi Trećeg staleža bili su nezadovoljni privilegijama u kojima uživaju pripadnici prva dva staleža. Bogati buržujci mogli su kupiti mjesto u državnoj

Slika 4: Pamflet opata Emmanuela Sieyèsa „Što je Treći stalež“, u kojem prikazuje položaj Trećeg staleža u francuskom društvu ancien régimea. **1. Što je Treći stalež? SVE. 2. Što je do sada značio u političkom poretku? NIŠTA. 3. Što želi biti? NEŠTO. Ovim riječima opat Sieyès na sjajan je način uhvatio duh Trećeg staleža neposredno pred Revoluciju, pa je ostao često citiran sve do današnjih dana.**

administraciji, pa čak i titulu, ali najvažnija mjesta i dalje su bila osigurana za aristokraciju. Gradski radnici dobivali su mizerne plaće, tako da i najmanji porast cijene kruha, njihove glavne hrane, donosi prijetnju skapavanja od gladi. Zbog tradicionalnih privilegija, Prvi i Drugi stalež nije plaćao nikakav obvezan porez, ali su zato seljaci bili opterećeni porezima na sve živo, od zemlje do sapuna i soli. Iako su seljaci bili nominalno slobodni, još uvijek su bili dužni izvršavati neke obveze koje datiraju iz Srednjeg vijeka, a najčešće je to bio neplaćeni posao na održavanju i popravljanju cesta i mostova. Često su ih njihovi lokalni plemići prisiljavali na obavljanje starih kmetskih obveza, odnosno tlake na imanju plemića.

Prosvjetiteljske ideje imale su snažan utjecaj na pripadnike Trećeg staleža, pogotovo na one obrazovanije. Najčešće se postavljalo pitanje pravičnosti, odnosno otkuda pravo da prva dva staleža imaju tolike privilegije na na užrb ogromne mase naroda (preko 95%) koji čini Treći stalež.

Financijska kriza

Golemi nacionalni dug Kada je Louis XVI 1774.g. sjeo na prijestolje, naslijedio je i veliki, stalno rastući **nacionalni dug**. Najveći dio duga nastao je još u vrijeme Louisa XIV, a financiranje skupih ratova, kao što su bili *Sedmogodišnji rat* i *Američka Revolucija*, te održavanje goleme vojske, samo su taj dug povećavali. Ne treba zaboraviti da *raskošni Versailles* guta nebrojene milijune. Da bi premostila razliku između prihoda i rashoda, francuska vlada posuđivala je sve više novca, pa je do 1789. polovina državnog prihoda išla na otplatu *ogromnih kamata* na zadužene svote.

Slika 5: Seoska kućica za zabavu Marie Antoinette.

Pokušaj ekonomskih reformi

Činjenica je da je francuski nacionalni dug bio golem, ali niti takav dug nije trebao slomiti naciju bogatu kao Francuska, jer u to su vrijeme Velika Britanija i Nizozemska imale još veći dug *per capita* (po glavi stanovnika) od Francuske, ali spomenute zemlje imale su razvijeni bankarski i porezni sistem koji je omogućavao kontrolu tog duga. Francuska je trebala odlučnog čovjeka koji će se uhvatiti u koštac s nagomilanim financijskim problemima.

Nasljednici Louisa XIV nisu baš bili pravi momci za rješavanje ekonomskih i financijskih problema. **Louis XV**, koji je vladao od 1715-1774, stavljao je razonodu ispred ozbiljnih poslova, čime je samo povećavao dug. **Louis XVI** bio je dobronamjeran, ali slab i neodlučan kao vladar, ali ipak je bio svjestan krize, pa se potrudio izabrati dobre ljude za svoje ekonomske savjetnike i ministre financija, kao što su **Jacques Turgot** ili **Jacques Necker**. Svi kraljevi ministri financija pokušavali su djelovati u istom smjeru, a to je prije svega **smanjivanje troškova** i **povećanje prihoda**, a prihodi su se mogli povećati **ukidanjem privilegija** po pitanju plaćanja poreza, a to je bila jako osjetljiva stvar. Od kralja se zahtjevalo drastično rezanje dvorskih troškova i smanjivanje brojne kraljevske administracije. Tražilo se eliminiranje cehova i gildi, što bi stvorilo slobodno tržište radne snage, a zahtjevalo se ukidanje unutrašnjih granica i

Slika 6: Kraljica Marie Antoinette. Veliki dio nezadovoljstva naroda bio je uperen prema liku i djelu Marie Antoinette, austrijskoj princezi i kćeri Marije Terezije. Optuživali su je da živi životom prevelike raskoši i ekstravagancije. Trošila je milijune na odjeću i nakit i postavljala modne trendove koji su kopirani u Francuskoj i širom Europe. Iako je bila suosjećajna prema siromašnima, pogotovo siročićima među djecom, njezina dobra dijela u tom smjeru bila su zasjenjena njezinim raskošnim životnim stilom, stoga je stekla nadimak *Madame Deficit*. Osim toga, nazivali su je i *Austrijskom vučicom* (*loup autrichien*) i *Francuskom Mesalinom*, jer se mislilo da uživa u razvratnim zabavama na svom posjedu. Naime, prema tradiciji, kraljice nisu posjedovale svoja imanja, ali Marie Antoinette imala je svoj mali dvorčić u dvorištu Versaillesa, *Petit Trianon*, gdje je ulaz bio dozvoljen samo onima koje ona pozove. U sklopu tog dvorčića bila je i *seoska kuća*, u kojoj se ona s društvom zabavljala, igrajući uloge mljekarice ili pastirice. Govorkalo se da dolaze njezini ljubavnici, npr. zgodni švedski časnik *Hans Axel von Fersen* ...

slobodnu trgovinu žitom u zemlji, što bi pojeftinilo najvažniju namirnicu – kruh. Sve te reforme, iako su donosile veliki financijski uspjeh, nisu se održale jer ih nikako nisu prihvaćali privilegirani dijelovi društva, a na njih se kralj oslanjao u svojoj vlasti.

Kralj saziva Skupštinu Generalnih staleža

Već 1788. Francuska se našla na rubu totalnog bankrota. Osim toga, klimatska situacija donijela je dodatne probleme, jer je nekoliko loših žetvi uzrokovalo veliki porast cijene kruha, a to je značilo sve više gladnih, pa su se širom Francuske događali tzv. „*krušni nemiri*“. Plemstvo se svim silama odupiralo mogućnosti da počne plaćati porez, tako da stanje Francuske nije izgledalo nimalo ružičasto. Jedina mogućnost koja je preostala kralju bilo je sazivanje **skupštine Generalnih staleža** koju čine predstavnici sva tri staleža. Francuski kraljevi nisu sazivali to tijelo još od 1614.g. strahujući da bi plemstvo iskoristilo tu instituciju da povrati svoja feudalna prava koja su izgubili uspostavljanjem apsolutne kraljevske vlasti. Dijelu plemstva koje je bilo svjesno potreba za reformom, sastanak Generalnih staleža činio se dobra prilika da pokušaju u Francuskoj provesti onakve promjene kakve su Englezi postigli svojom Glorious Revolution, odnosno postići ograničenu vlast kralja.

Pripreme za Skupštinu Generalnih staleža Kralj je naložio da prije početka Skupštine sva tri staleža pripreme svoje **liste pritužbi i primjedbi** (tzv. *cahiers*) o kojima bi se raspravljalo na Skupštini. Pripreme za Skupštinu izazivale su veliko uzbuđenje, posebno kod trećeg staleža, jer se širom Francuske održavalo tisuće sastanaka na kojima su birani predstavnici za Skupštinu i sastavljane **knjige žalbi** (*cahiers*) koje bi se prezentirale na Skupštini. Najčešći zahtjevi navedeni u knjigama žalbi tiču se pravedne naplate poreza, slobode tiska i govora i redovitog sastajanja Generalnih staleža. Procedura sastavljanja knjiga žalbi posebno je koristila građanstvu i provincijskim obrazovanim ljudima, pa je veliki broj zahtjeva seljaka i gradske

sirotinje zanemaren (u stilu: "*ajmo mi prvo riješiti' krupne stvari, pa ćemo razmotrit' vaše zahtjeve kad budemo u boljoj poziciji*"). Predstavnici trećeg staleža nadali su se da će se u Skupštini hitnim postupkom

Slika 7: Otvaranje skupštine Generalnih staleža u Versaillesu, 5. prosinca 1789. Protokol je predviđao da plemstvo sjedi s lijeve strane vladaru, svećenstvo s njegove desne strane, a Treći stalež se smjestio po sredini dvorane. Tradicionalna ceremonija također je naglašavala podređeni položaj Trećeg staleža, jer su svi oni morali biti obučeni u crno, mogli su ulaziti samo na sporedna vrata i nisu smjeli nositi češire. Počela je duga rasprava koja se ticala načela glasanja. Treći stalež je jednoglasno tražio zajedničku raspravu svih staleža i glasanje po principu jedan čovjek – jedan glas, jer su smatrali da se samo tako mogu postići učinkovite reforme. Kralj i ministri su se ipak odlučili za tradicionalno odvojeno zasjedanje staleža, a na koncu će se odluke donijeti po principu jedan stalež – jedan glas. Svjesni da ovakva odluka znači propast njihovih nada, Treći stalež se odlučuje na pasivni otpor. Odbijaju svaki rad dok im se ne pridruže ostala dva staleža.

riješiti financijska kriza, a onda će se moći pozabaviti političkim reformama. Gotovo svi predstavnici trećeg staleža, kao i dio liberalnog svećenstva i plemstva, htjeli su stvoriti ustavnu monarhiju s nacionalnim parlamentom koji će se redovito sastajati i odlučivati o porezima i zakonima.

Skupština Generalnih staleža Skupština Generalnih staleža započela je s radom u **svibnju 1789.g.**, u Versaillesu. Kako je treći stalež činio 9/10 stanovništva, kralj je dozvolio da njihov broj bude jednak zbroju predstavnika prva dva staleža, na taj način je bilo 600 predstavnika trećeg staleža (interesantno, niti jedan predstavnik nije bio iz sloja seljaka). Dva privilegirana staleža zahtijevala su da se prema

tradiciji sva tri staleža sastaju odvojeno i glasaju po staležima, odnosno **jedan stalež – jedan glas**. U takvim okolnostima, brojnost trećeg staleža ne bi došla do izražaja, pa su predstavnici trećeg staleža tražili da se glasa po principu **jedan čovjek – jedan glas**. Ovakav način išao bi u prilog trećem staležu, jer bi im se u glasanju priključili i već spomenuti liberalniji predstavnici prvog i drugog staleža.

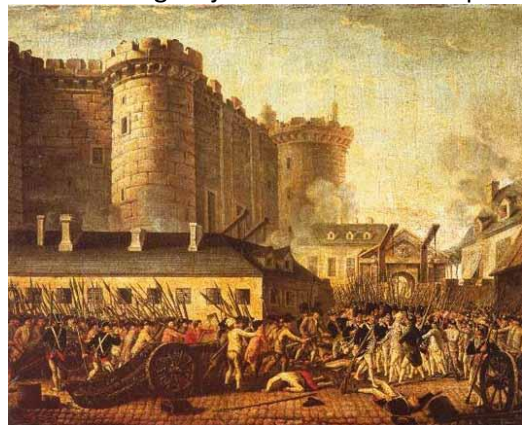
Organiziranje Narodne skupštine Više od mjesec dana trajala je ovakva pat situacija, pa se treći stalež odlučio na radikalni potez, proglasili su se **Narodnom skupštinom** i pozvali ostale staleže da im se pridruže. Nakon nekoliko dana, kada su trebali održati svoj prvi sastanak, njihova dvorana bila je zaključana. Otišli su na obližnje zatvoreno tenisko igralište, gdje im se pridružio i znatan broj predstavnika prva dva staleža. Na teniskom igralištu zavjetovali su se da se **neće razići dok Francuskoj ne podare ustav**. Nekoliko dana poslije, kada je kralj shvatio da se oni zaista ne žele razići (navodno je rekao: "k vragu, pa neka onda ostanu.") odlučio je da će staleži sastančiti zajedno i glasati pojedinačno. Treći stalež je dobio prvu rundu.

Slika 8: Djelo Jacquesa-Louisa Davida *Zakletva na teniskom terenu*. U središtu je Jean-Sylvain Bailly (koji će uskoro postati gradonačelnik Pariza), predsjedavajući skupštine, u trenutku kada na glas čita tekst zakletve. Ispred njega su karakteristični predstavnici sva tri staleža i francuskih religijskih skupina, pa sve djeluje vrlo demokratski. Neposredno prije ovog događaja, kralj je poslao svog ceremonijal meštra, Dreux Brézéa da raspusti Skupštinu, ali mu je grof Honore de Mirabeau odgovorio: „Kažite svome gospodaru, da smo ovdje po nalogu naroda i da ćemo uzmaknuti samo pred silom bajuneta!“

Početak Revolucije i kraj ancien régimea

Napad na Bastillu, 14. srpnja 1789. Monarhija bi možda uspjela zadržati određenu kontrolu nad budućim događajima da Narodna skupština nije dobila podršku iz dva izvora: siromašnih Parižana i francuskog seljaštva. Nemirna situacija započela je u Parizu, koji je tada s oko 600.000 stanovnika bio jedan od najvećih u Europi. Među već prilično napaljenim Parižanima, što zbog političkih okolnosti, a što zbog ekonomskih poteškoća (čitaj: gladi), počele su se širiti glasine da kralj sprema poslati vojsku na Versailles i razjuri Narodnu skupštinu. Spontano, muškarci i žene stali su se okupljati i tragati za oružjem, pa je u tu svrhu

Slika 9: *Napad na Bastillu, 14. srpnja 1789.* Ovaj događaj zabilježen je kao službeni početak Francuske Revolucije. Osim oružja, masa se nadala da će iz Bastille izvući i gomilu raznih političkih zatvorenika, ali unutra su bila svega sedmorica utamničnika, od kojih su dvojica bila slaboumna, jedan je zatvoren na zahtjev svoje obitelji, a četvorica zbog krivotvorenja. Kada je vojvoda Liancourt kasno u noći javio kralju što se zbiva, ovaj je, onako snen primjetio: "Bože moj, pa to je buna!" A vojvoda odgovara: "Ne, Vaše veličanstvo, to je revolucija."

povećavala dimenziju koplja kojim su je slavodobitno pronosili gradom.

Odmah nakon pada Bastille organizirana je **Narodna garda**, s ciljem pružanja otpora bilo kakvoj aristokratskoj zavjeri, ili upadu kraljevske vojske u Pariz. Zapovjednik garde bio je **Marquise de Lafayette**, iskusan ratnik i „*heroj dva svijeta*“, jer se borio rame uz rame s Georgeom Washingtonom u američkom Ratu za nezavisnost. Oznaka Narodne garde bila je **tricolora** – crvena i plava kao boje

14. srpnja 1789.g napadnuta utvrda Bastilla, koja je osim toga predstavljala simbol *ancien régimea*. Taj napad se smatra **početkom Francuske revolucije**. Konfuznost i neorganiziranost napada karakterizira činjenica da je utvrda, iako slabo branjena, odnijela dosta života jer su se pobunjenici u zbrci međusobno poubijali. Zapovjednik utvrde ostao je kraći za glavu, koja je

Pariza, a između bijela, boja kraljevske dinastije Bourbona. *Tricolora* će postati i francuska nacionalna zastava, a u budućim revolucijama XIX st. gotovo sve zemlje će usvojiti trobojnice kao svoje nacionalne zastave.

Pobune seljaka i „Veliki strah“ Politička kriza 1789. kolidirala je s najgorom gladi u zajedničkoj memoriji Francuza. Cijena žita toliko je skočila da su čak i oni koji su bili zaposleni, 80% svojih prihoda davali za kruh. U tako dešperatna vremena, glasine se šire brzinom munje, a panika postaje sve veća. Šire se glasine kako vojska napada sela i gradove, a posebnu paniku stvorile su glasine o navodnom vojnom oduzimanju seoskih usjeva. Tijekom ljeta počeli su **nemiri u ruralnim prostorima** Francuske (najviše oko Pariza), koji su u plemićkim krugovima bili poznati pod nazivom **"Veliki strah."** Pogonjeni glađu i strahom, seljaci će svoj bijes iskaliti na plemićima i njihovim posjedima, a naročito nad onima koji su ponovno pokušali uvesti stare kmetske obveze. Napadali su i palili dvorce, rušili ograđena imanja i odbijali sve tradicionalne dužnosti prema zemljoposjednicima. Mnogi francuski plemići (čak i jedan kraljev brat) pobjegli su tada u emigraciju (većinom njemačke zemlje ili u Englesku). Nemiri su se nakon par tjedana stišali, ali su vrlo plastično pokazali što gladan seljak misli o nepravednom društvenom sistemu.

Ukidanje feudalnih odnosa Seljački ustanci i nemiri u Parizu ubrzali su političko djelovanje Narodne skupštine, čiji su članovi shvatili da moraju što prije osigurati neke političke promjene koje će ljekovito djelovati na većinu Francuza. Na cijelonoćnom zasjedanju **4. kolovoza 1789.**, Narodna skupština donijela je odluku o **ukidanju svih staleških prava i privilegija**. Plemstvo time gubi posebno pravo na lov, povlašteni status pred sudom i izuzeće od plaćanja poreza ili ukratko – feudalni odnosi u Francuskoj su konačno završeni.

Slika 10: *Asignat*. Opća besparica u kojoj je Francuska bila prije Revolucije nastavila se i tijekom Revolucije. Narodna skupština pokušat će financijske probleme riješiti uvođenjem novog sredstva plaćanja, a to su bili *assignati*, čija se vrijednost temeljila na vrijednosti oduzete crkvene imovine. Naime, vlast bi procijenila vrijednost oduzete crkvene imovine te bi u toj vrijednosti na tržište izbacila jednaku vrijednost *assignata*. Kako je trebalo oštećiti mnoge plemiće za ništena imanja nakon „Velikog straha“, počinje sve brže tiskanje assignata, pa će s vremenom inflacija pojesti njihovu vrijednost.

Deklaracija o pravima čovjeka i

Slika 11: *Deklaracija o pravima čovjeka i građanina*. Predstavljaja najveće dostignuće Francuske Revolucije ugrađeno u temelje današnjeg demokratski razvijenog svijeta. Iako je tekst star preko 200 godina, i danas je moderan i razumljiv, pa bi ga se bez posebnog prilagođavanja moglo direktno primjenjivati.

građanina Na daljnjim zasjedanjima, Narodna skupština okrenula se ostvarivanju glavnog prosvjetiteljskog cilja, a to je izjednačavanje svih muškaraca u pravima. Krajem kolovoza, točnije **26. kolovoza 1789.g.** Skupština je objavila **"Deklaraciju o pravima čovjeka i građanina"**, u koju su ugrađeni prosvjetiteljski ideali i misli ugrađene u američkoj Deklaraciji o nezavisnosti. Prema Deklaraciji čovjek je rođen i ostaje slobodan i jednak u pravima; naglašava se suverenitet naroda; neotuđivo privatno vlasništvo ...itd. Principi Deklaracije najbolje su sadržani u poznatom sloganu Francuske Revolucije **„Liberté, Egalité, Fraternité“** (*Sloboda, Jednakost, Bratstvo*). Ipak, samo su muškarci dobili puna socijalna i politička prava. Žene u Francuskoj počele su se suprotstavljati ograničenju u pravima, organizirale su se u grupacije i započele pisanje peticija i pamfleta. **Olympe de Gouges** je u to vrijeme izdala jedan od najpoznatijih pamfleta, u kojem se zahtjeva izjednačavanje muških i ženskih prava – **Deklaracija o pravima žena i građanki**. Mnogi članovi Skupštine još nisu bili spremni prihvatiti takvu promjenu

tradicionalne ženske uloge, iako su mnoge bile prave heroine Revolucije, i upuštale se i u oružane sukobe.

Ženski marš na Versailles ili Krušni ustanak I dalje prilično nesiguran i neodlučan, Louis XVI nije želio priznati reforme koje je donijela Narodna skupština. Kralj i plemstvo nastavilo je uživati u gala

Slika 12: Ženski marš na Versailles. Gladne žene Pariza poduzele su akciju glede kraljevskog ignoriranja njihove patnje i gladi. Bijesni povici žena ispred Versaillesa dobrano su uplašili kralja i kraljicu, a povici nisu bili bezazleni, jer osim zahtjeva za kruhom tu je bilo mnogo brutalnijih ideja: „Smrt Austrijskoj vučici! Zavrnućemo joj vratom! Iščupati ćemo joj srce! ...“ Mnogi navode kako je tada Marie Antoinette rekla navodne bezosjećajne riječi: „Ako nemate kruha jedite kolače“, ali prema pisanju Jean Jacques Rousseaua, neka neimenovana princeza rekla je to u Grenoblu, 1740., petnaestak godina prije rođenja Marie Antoinette.

banketima dok je narod skapavao od gladi. Do jeseni gladno mnoštvo bilo je spremno opet iskaliti svoj bijes. U listopadu 1789. oko 6.000 žena krenulo je iz Pariza prema Versaillesu, iako je kiša padala kao iz kablja. Zahtjevale su da vide kralja i da on prestane ignorirati njihovu patnju. Posebno su bile bijesne na kraljicu, Marie Antoinette, za koju su bile uvjerenja da živi previše raskošno dok one jedva mogu prehraniti svoju djecu. Navodno je prilikom ovog dolaska žena pred Versailles, kada su uzvikivale da žele kruha, Marie Antoinette uzvratila s poznatim riječima: „Ako nemaju kruha, neka jedu kolače“, ali to je ipak samo priča, ali te su riječi ostale zauvijek vezane uz kraljicu Marie Antoinette.

Pariške žene odbile su napustiti Versailles, dok kralj ne popusti njihovom zahtjevu da napusti Versailles i s obitelji dođe u Pariz. Ne pretjerano sretan, ali strahujući za svoju kožu, kralj je pristao otići u Pariz. Slijedećeg jutra, velika procesija žena, od kojih su neke sjedile na topovima oduzetim u Versaillesu, a među njima kralj s cijelom svojom svitom, krenula je prema Parizu. Mase ljudi duž puta klicali su kralju koji je bio obučen u tricoloru. U Parizu je kraljevska obitelj smještena u dvorac Tuilleries, u kojem će ostati slijedećih par godina u nekoj vrsti kućnog pritvora. Vladalo je mišljenje da će kralj sada stati na stranu naroda, jer je odvojen od negativnog utjecaja dvorskih savjetnika. Optimizam gladne mase u Parizu vidljiv je i iz povika naroda okupljenog oko Tuilleriesa - "... imamo pekara (kralja), pekarovu ženu i malog kuhara! Sad možemo imati kruha!"

Par dana kasnije, i Narodna skupština se preselila u Pariz. Treći stalež, gradeći svoj probitak na bijesu i gladi seljaka i gradske sirotinje, postigao je trijumf. *Ancient régime* je nestao.

Uspostava novog poretka – Ustavna monarhija

Odnos nove vlasti prema Crkvi – Građanska uredba

Financijska kriza i dalje je bila veliki problem za novu vlast, koja je takvo stanje odlučila ublažiti konfisciranjem i rasprodajom bogatih crkvenih posjeda. Da bi se to moglo izvesti, Skupština je 1790. donijela tzv. **Građansku uredbu**, kojom se Crkva stavlja pod državnu kontrolu. Prema toj odluci, crkveni dužnosnici (biskupi, svećenici...) postaju izborne funkcije, a plaću za svoj rad dobivaju od države. Građanska uredba okončala je i vrhovništvo pape nad Crkvom u Francuskoj, a svi samostani se ukidaju.

Reakcije na takvu odluku bile su vrlo žučne. Mnogi biskupi i svećenici odbili su prihvatiti Građansku uredbu, a prokleo ju je i

Slika 13: Građanska uredba. Slika prikazuje odnos revolucionarne vlasti prema visokim crkvenim dostojanstvenicima i opravdanje grubog postupanja prema Crkvi. Dugi nosevi koji su im naslikani na ovoj karikaturi, pokazuju nam da su ih smatrali lažljivcima i prevarantima. Što je viši crkveni položaj, to je nos duži.

sam **papa Pio VI**. Mnoštvo francuskih seljaka također je Uredbu dočekalo na nož, jer su oni ipak bili poprilično konzervativni glede Crkve. Kada je vlast počela kažnjavati kler koji je odbijao prihvatiti Uredbu, mnogi su Francuzi, posebno u provincijama, prestali podupirati pariške revolucionare, jer su i dalje osjećali lojalnost prema staroj Crkvi i lokalnim svećenicima.

Kraljev pokušaj bijega Dok se Francuska preslagivala, a Narodna skupština donosila nove zakone koji su modernizirali zemlju, kralj je to mogao samo nijemo promatrati iz svog kućnog pritvora. Na nagovor kraljice, Louis XVI odlučio se na bijeg iz zemlje. Nadali su se da bi uz pomoć kraljičinog brata, cara Leopolda II i austrijskih snaga možda mogli promijeniti tijek događaja. Jedne noći u lipnju 1791. kola s kraljem, kraljicom i kraljevskom djecom krenula su prema granici. Plan je propao nadomak granice, kada je krčmar prepoznao kralja prema slici na novčanici. Svi su, pod vojnom pratnjom, vraćeni u Pariz, gdje ih je dočekalo bijesno mnoštvo optužujući ih za izdaju naroda i Revolucije.

Slika 14: Hapšenje Louisa XVI i njegove obitelji u selu Varennesu, u blizini granice. Cijela obitelj pokušala je pobjeći uz pomoć navodnog ljubavnika Marie Antoinette, švedskog časnika Hansa Axela von Fersen. Kralj je bio prerušen u slugu, kraljica u guvernantu, a u kočiji su još bila njihova djeca. Sasvim slučajno je prerušenog kralja prepoznao krčmar, kojeg je iznenadila sličnost čovjeka u gostionici i kraljeve slike na jednom asignatu.

Ustav iz 1791. Narodna skupština uskoro je kompletirala svoj zadatak i ostvarila zakletvu s teniskog terena, donijevši Francuskoj **prvi ustav**. Donošenje ustava ubrzala je i vijest o hapšenju kraljevske obitelji. Naime, vlast je, da se situacija ne bi radikalizirala, izmislila priču o navodnoj otmici kralja i njegove obitelji. U očima mnogih, ta vladina priča nije držala vodu, a antimonarhističko raspoloženje je sve više raslo. Skupština je tada na brzinu završila tekst ustava, koji je dobio i kraljevu suglasnost, pa je u Francuskoj i službeno uspostavljena **ustavna monarhija**, a Louis XVI postaje "**kralj Francuza milošću Božjom i milošću ustava**." Novim izbornim zakonom od listopada 1791.g. izabrana je nova Zakonodavna skupština.

Započela je decentralizacija vlasti, koja je dovela do podjele Francuske na departmane, koji su svi bili iste veličine, a kojima su na čelu bile lokalne izabrane skupštine. Na taj način izbijen je utjecaj plemstva i kraljevih ljudi na lokalnoj razini. Sudstvo je također izbijeno iz ruku plemstva i svećenstva, a suci su postali izborna kategorija. Izjednačen je porezni sistem, koji se sada naplaćivao na svaki oblik vlasništva i na sve oblike profita. Uveden je jedinstven sistem mjera i utega, i ukinute su lokalne putarine i lokalne carine. Za umjerene revolucionare ovo vrijeme i ovakve odluke činile su se kao kraj Revolucije. Ipak, unutar Ustava postojale su neke odredbe koje nisu bile u skladu s parolom „*Liberté, Egalité, Fraternité*“, naime, birački sistem bio je uređen prema **imovinskom cenzusu**, pa su politička prava imali samo oni muškarci iznad 25 godina koji su imali odgovarajuće prihode.